

Бранко Ј. Крнељић

КОМУНИСТИ У ОПШТИНСКИМ ИЗБОРИМА У ПЕЋНОМ СРЕЗУ 1936. ГОДИНЕ

На територијалном подручју Зетске бановине налазио се пећки срез, чији су општински избори 1936. године предмет овог реферата.

Пећки срез, по структури становништва, по националностима, по економској неразвијености, социјалним проблемима, окрутној методологији режимског управљања, представљао је својеврстан проблем, не само зетског већ и југословенског профила.

То се одразило и на општинске изборе 1936. год., који су по својој бруталности били без преседана.

За општинске изборе 1936. године, влада Милана Стојадиновића је разрадила изборни план по бановинама. За Зетску бановину избори су расписани за 22. новембар 1936. године.

Да би побољшале своје изборне шансе против владине странке, опозиционе и демократске снаге су се сврстале у Удружену опозицију, у коју су ушле: Хрватска сељачка странка, Демократска странка, Самостална демократска странка, Народна радикална странка и Земљорадничка странка. Оне су одлучиле да иступе са јединственим листама. У тај склоп се није укључивала листа Странке радног народа или Радничко-сељачке странке, коју су сачињавали комунисти. Јер вођство Удружене опозиције није је признавало, нити хтјело да је укључи у званичне листе Удружене опозиције, одбијајући сарадњу са комунистима. Предсједник Демократске странке, адвокат и кандидат на листи УО, Голуб Микић, познат као антикомуниста, одбио је сарадњу са њима, као и стварање Народног фронта, као комунистичке платформе. Он је одбио и инсистирање истакнутог комунисте Видака Марковића да се одржи састанак свих опозиционих странака. Голуб Микић није хтио да сарађује са

представником Земљорадничке странке Марком Савићевићем, присталицом стварања Фронта слободе.

Руководство Удружене опозиције је избјегавало да дође на заједнички састанак у Пећ, на чему је инсистирао Савићевић, јер се плашило да се на том састанку не постави од комуниста и „албанско питање“ и осуди политика режима према Албанцима, и тиме отвори поред „хрватског“ још и „албанско питање“, и долије уље на ватру, што Удружена опозиција, изузев комуниста, није жељела да покрене.

Изборне шансе за Удружену опозицију за пећки срез биле су утолико горе што влада намјерно није била расписала и изборе за општину Пећ, која је предњачила по опозиционим кадровима и комунистичком омладином, коју су и у другим општинама брисали из бирачких спискова, да им не угрожава изборне резултате. А то је и слабило утицај КПЈ на изборима.

Кандидатуре по општинама су текле сљедећим редом: За општину **новоселску** предложен је кандидат Миладин Павличић, комуниста из Витомирице, подржан од комуниста, Земљорадничке странке, републиканаца. За општину **гораждовачку** предложен је за кандидата за предсједника Милић Портић, прво на листи Удружене опозиције, затим Демократске странке, како би се најзад испоставило за листу „неопредијељених“. Он је одбио да на листи буде и један комуниста, па су се комунисти определијели за листу Удружене опозиције, са кандидатом Милетом Вујошевићем, чланом Иницијативног одбора за стварање Странке радног народа, који је некада био и члан КПЈ.

У руговској, главичичкој, баранској, стреочкој комунисти нијесу могли истаћи своју листу.

У баранској општини је била посебно сложена ситуација. Уз мијешање полицијског апарата, који је инсистирао на избору јерезовских кандидата, Манојловића, Бошковића и Богићевића, насупрот којих је као неопредијељени био Али Хаџија, звани још и Хаџи Барјактар. Но и његова листа је због полицијског притиска, пријављена као листа ЈРЗ. Таква је била пракса и у другим општинама. На то је указивао и званични орган КПЈ „Пролетер“ истичући: „да су опозициони кандидати из страха од полиције одрицали се подношења својих листа“. „Пролетер“ је истицао да је изборни терор особито био изражен у Македонији и на Косову и Метохији.

Листа ЈРЗ је била истакнута у свим општинама: **главичичкој, будисавачкој, руговској, новоселској, баранској, гораждовачкој** – негде два, три или четири кандидата.

У току изборне кампање Удружена опозиција није одржала ни један збор ни конференцију. Али су – без пријаве властима – по селима и засеоцима одржавали своје опозиционе конференције и зборове, истичући кандидате Миладина Павличића, Милисаву Рашовића и Милету Вујошевића. Комунисти су на тим скуповима имали главну ријеч, тражећи стварање Народног фронта и стварање Странке радног народа, коју је форсирао Иницијативни одбор. У њему су били истакнути комунисти Видак Марковић, Милутин Павличић, Андро Чукић, Василије Ђукић, Ацо

Марковић, Душан Мугоша и други. Агитовали су против ЈРЗ, за демократске слободе, рјешење националног питања и већа права за обесправљене албанске масе, које су, као и комунисти, биле стално на удару жандармеријских тортура, прогона, злостављања. И тако заплашени избјегавали су изборе, или под притиском жандармерије гласали за владине кандидате.

Слично се поновило и на општинским изборима 1936. год. у баранској општини. Пошто су резултати фалсификовани, под притиском УО поништени су и заказани поново за 21. фебруар 1937. год. Ти поновни избори остаће трајни докуменат насиља и бруталности фашистичког режима јерезовске владавине.

За баранске изборе ангажовале су се све структуре власти, управе, срески начелник Пећи са својим полицијским сарадницима, жандармеријом, градским стражарима, пандурима. Све се то сјатило на изборно мјесто баранске општине, да по сваку цијену обезбиједи успјех јерезовске листе и владиних кандидата.

Под таквим су условима и започели барански избори 21. фебруара. Инсистирано је да се Али Хаџија, опозициони кандидат, одрекне кандидатуре, јер је својим ауторитетом и популарношћу предњачио код бирача, уз пуну подршку комуниста, којима је био наклоњен. Он је са њима ишао на предизборне конференције, омогућивши им да слободно дискутују и излажу своје погледе и ставове и антирежимско расположење.

Избори су започели и текли са очигледном намјером да се сви гласови бирача упишу за владину, јерезовску листу, уз пуну подршку среског начелника Рада Ракуша, предсједника општине из Пећи Мира Протића и остале полицијске гарнитуре, којој је припадала и изборна комисија на биралишту. Када су бирачи видјели да се њихови гласови за Али Хаџију не пишу на његову листу већ на листу јерезовског кандидата Халила Јонуза, продрли су на бирачко мјесто и уништили бирачки материјал, како би тим поништили изборе. По учињеном, они су се удаљили са бирачког мјеста да иду својим кућама. У том моменту, када су у одласку били далеко од биралишта, жандармерија, градски стражари и полицијски агенти су отворили пушчану ватру у леђа одлазећих бирача. Том приликом је погинуло 7 бирача Албанаца, а рањено више од 30 бирача Албанаца и два Црногорца: Вучета Шарановић и Ћетко Радовановић. Међу убијеним Албанцима били су: Фазли Суља, Аслан Зејнел, Дургут Сокол, Љах Мифтар и Ајрадин. Штампа (која је оскудно информисала о овом инциденту), посебно „Слободна мисао“ из Никшића, обавијестила је, и поред строге цензуре, да су све жртве убијене мецима, и то с леђа.

Ти трагични догађаји су потресно одјекнули не само у Метохији већ и цијелој Југославији. Званични став владе и објашњење јерезовских форма био је: „да је инцидент био испровоциран од стране безобзирне опозиционе групације пећног среза, састављене од деструктивних елемената: комуниста, анархиста и заслијепљених непријатеља наше стране“.

У покретаче акције за уништавање бирачких спискова уврштени су и комунисти из Барана и околине: Велиша Радојичић, Војо Марковић, Јагош Љумовић, Божо Божовић, Мило Радоњић, Глишо Шарановић, Богдан Марковић, Милош Марковић, Нико Драшковић и други. Демонстранти су сачињавали групу од преко 400 грађана, који су, послјиде демонстрација и уништења бирачких спискова, напустили биралиште, са исходом о ком је већ било ријечи.

Послјиде трагичних изборних баранских догађаја, Мјесни комитет КПЈ издао је летак под насловом „Драги другови радници и сељаци града Пећи и Метохије“ у ком је описан трагичан догађај и крвопролиће у Баранама, са општужбом режима Јерезе и апелом да се збију редови за даљу борбу против фашистичког режима Милана Стојадиновића и његове банде злочинаца. Летак је био крцат и борбеним паролама Удружене опозиције и КПЈ, међу којим се посебно истицала парола: „Живјела арнаутска и црногорска заједничка борба за слободу грађанских права“ и „Живјела заједничка борба поробљених народа Југославије“. То је доказ више да је КПЈ упорно радила на ширењу братства и јединства и националне равноправности између свих народа и народности на Косову и Метохији. У томе је Мјесни комитет КПЈ играо пресудну улогу. Он је преко Видака Марковића, активисте Београдског универзитета и истакнутог револуционара, члана КПЈ од 1930, који је поред осталог примио у КПЈ и Петра Стамболића, Цвијетина Мијатовића и Пунишу Перовића, а у току НОР-а са четири брата и снахом погинуо храбро, он ће бити главна веза са МК КПЈ Пећи и студентима на Београдском универзитету. Он ће написати летак са потписом „Напредна омладина Косова и Метохије и напредна омладина свих народа Југославије“.

Судски процес поводом баранског покоља, који је трајао читав мјесец дана и обухватио групу од 33 извршиоца, гдје је саслушано преко 150 свједока, утврдио је „да је неовлашћено употребљено оружје, да је пуцано у леђа бирачима, од којих нико није употрејио оружје“.

Партијска организација је добила задатак да истакне свог кандидата и да му да пуну подршку. То су и урадили и истакли за кандидата опозиције колонисту Мила Влаховића, којему је требало дати пуну подршку, што је и учињено. Но, увидјевши да нема изборних шанси, партијска организација је одлучила да по сваку цијену онемогући побједу јерезовског кандидата, и да се у критичном моменту провали на биралиште и поцијепаву изборни спискови. Тако је и поступљено. Када се јасно утврдило да јерезовски кандидат успјешно води, задужени скојевци су ступили у акцију. Они су ујурили на биралиште, у намјери да поцијепаву бирачке спискове. Интервенција жандармерије није успјела, спискови су поцијепани, избори поништени и заказани нови за 15 дана.

Но, поновила се иста ствар. Режим је повећао притисак на арнаутска села, пријетећи бирачима да ће им се ако се не одазову повећати порез, одузимати земља, да ће бити хапшени, принудно исељавани. Вршена је и друа тортура, која је била редовна појава и метод насиља према Албанцима.

И на сам дан избора власти су се масовно ангажовале за побједу јерезовског кандидата. Спроведена су најстрожа обезбјеђења биралишта. Доведена су велика полицијска појачања из околних жандармеријских станица: Пећи, Ђураковца, Главичице и Врела. Преко 60 жандарма у пуној ратној опреми осигуравало је биралиште. Постављена је дашчана ограда у полукруг око биралишта, кроз коју су могла проћи само по 2–3 гласача, а уз ограду је био постављен кордон жандармерије. Под таквим притиском и у психози страха су спроведени избори у Витомирици, на којима је изабран за предсједника општине владин кандидат Младен Димитријевић.